

SỰ GẮN BÓ CỦA NHÂN VẬT TRẺ EM VỚI THIÊN NHIÊN, LÀNG QUÊ TRONG NHỮNG TRUYỆN HAY VIẾT CHO THIẾU NHI CỦA NHÀ VĂN NGUYỄN KIÊN

NGUYỄN THỊ THU
NGUYỄN THỊ HUYỀN TRANG
Trường Đại học Hoa Lư

Nhận bài ngày 20/7/2026. Sửa chữa xong 20/8/2026. Duyệt đăng 25/8/2026.

Abstract

Writer Nguyen Kien is a persistent figure in modern Vietnamese prose. *The Best Stories for Children* is the ultimate crystallization of his artistic talent. The red thread running through the collection is the harmonious echo between the youthful soul and the rural landscape. Through the lens of "animism," flora and fauna alike become the bosom friends of children. Amidst that pure, vast countryside, the young ones self-discipline and grow mature. The simple, approachable storytelling combined with a unique fairytale mindset creates a distinctive appeal. The work evokes and instills in readers a love for the natural world along with profound humanistic sentiments.

Keywords: Nguyen Kien, children's literature, child characters, rural nature, fairytale mindset.

1. Đặt vấn đề

Khi bàn về hành trình sáng tạo nghệ thuật, Giáo sư Nguyễn Đăng Mạnh từng khẳng định: “Tác phẩm văn học là một sáng tạo rất cụ thể, có tính duy nhất, không lặp lại. Không có tác phẩm chung chung, chỉ có tác phẩm chứa đựng một tư tưởng nghệ thuật cụ thể nào đấy” (Nguyễn Đăng Mạnh, 2002). Tư tưởng nghệ thuật cụ thể ấy của mỗi nhà văn thường được khơi nguồn và nuôi dưỡng từ chính những ấn tượng sâu đậm thuở thiếu thời. Trong thế giới của tuổi thơ, thiên nhiên không phải là một khoảng lặng vô tri mà luôn hiện diện như một sinh thể sống động, thấm lặng thanh lọc tâm hồn và nuôi dưỡng những rung động đầu đời của con trẻ. Trên mảnh đất màu mỡ này, các cây bút viết cho thiếu nhi của văn học Việt Nam đều nỗ lực kiến tạo một không gian nghệ thuật mang dấu ấn riêng. Đó là một Võ Quảng với *Quê nội* rộn ràng, tươi sáng của ruộng đồng bên nước gợn liềm với nhịp sống và lao động hằng ngày của quê hương; một Xuân Quỳnh gửi gắm thế giới tuổi thơ đầy ấp yêu thương qua những trang viết giàu chất thơ cùng sự chăm chút, sẻ chia ấm áp hay một Vũ Tú Nam bắt trọn hơi thở đồng quê qua những chi tiết bình dị để khơi dậy niềm trân trọng cuộc sống. Tiếp nối mạch cảm xúc ấy, bên cạnh một Trần Hoài Dương tinh tế luôn nhìn thiên nhiên bằng cái nhìn ấm áp, trong ngắn hay một Phong Thu đa chiều khi nhìn nhận tạo vật như người bạn, người thầy của trẻ nhỏ, Nguyễn Kiên lại khơi mở cho mình một lối đi riêng. Lối đi ấy vừa kế thừa tình cảm gắn bó với quê hương của các thế hệ đi trước, vừa mang nét độc đáo nhờ sự kết hợp tự nhiên giữa khung cảnh nông thôn và thế giới đồng thoại kỳ diệu. Để định hình lối đi riêng ấy, Nguyễn Kiên đã chọn cách tiếp cận độc đáo qua việc xây dựng thế giới nhân vật. Theo *Từ điển thuật ngữ văn học*, nhân vật là: “Con người cụ thể được miêu tả trong tác phẩm văn học. Nhân vật văn học có thể có tên riêng (Tấm, Cám, chị Dậu...), cũng có thể không có tên riêng. Khái niệm nhân vật văn học có khi được sử dụng như một ẩn dụ, không chỉ một con người cụ thể nào cả, mà chỉ là hiện tượng nổi bật nào đó trong tác phẩm...” (Lê Bá Hán, Trần Đình Sử, Nguyễn Khắc Phi, đồng chủ biên, 1998).

Trong thế giới nghệ thuật của Nguyễn Kiên, tính chất “ẩn dụ” ấy hiện lên rõ nét khi thế giới loài vật, đồ vật đều được khắc họa với những đặc điểm tính cách như con người. Dưới ngòi bút của ông, nhân vật không chỉ giới hạn ở hình ảnh con người mà chính thế giới vạn vật xung quanh đã trở thành không

Email: ThuDhhl05@gmail.com

gian soi chiếu sinh động những suy nghĩ, tình cảm của trẻ thơ. Bởi lẽ, như Giáo sư Trần Đình Sử từng nhận định: *“Sự miêu tả con người trong văn học không bao giờ là sự sao chép chụp ảnh và tâm hồn nhà văn cũng không như một tấm gương trong cho sự vật phản chiếu vào. Nhà văn sáng tạo ra nhân vật, kể ra, miêu tả ra nhân vật và nhân vật bao giờ cũng hiện ra theo cách hình dung, cảm nhận của tác giả”* (Trần Đình Sử, 2004). Ý thức sâu sắc quy luật sáng tạo đó, nhà văn không chọn vị trí của một người đứng ngoài để quan sát hay miêu tả mà chọn cách hóa thân vào vạn vật để tự chúng cất lên tiếng lòng thơ ngây. Từ chú chim sâu nhỏ bé cho đến hòn đất nung vô tri, dưới ngòi bút của ông, tất cả đều mang vẻ tinh nghịch, đáng yêu cùng một tâm hồn tràn đầy sức sống của con trẻ. Cách viết này bắt nguồn từ sự thấu hiểu tâm lý lứa tuổi, bởi trẻ nhỏ luôn nhìn mọi vật xung quanh bằng niềm tin ngây thơ, cái gì cũng có linh hồn và biết trò chuyện. Vượt lên trên những gấn bó sinh hoạt đời thường, mối giao hòa giữa tuổi thơ và thiên nhiên làng quê đã được Nguyễn Kiên nâng tầm thành ý thức nguồn cội. Cảnh sắc quê hương lúc này chính là mảnh ký ức thiêng liêng nối liền các thế hệ; nơi ngay cả loài cây đại như lau sậy cũng mang hơi thở của thời gian, lặng lẽ ôm giữ câu chuyện của cha ông để trao truyền lại cho mai sau. Mối liên kết bền chặt đó đã khơi dậy trong lòng độc giả nhỏ tuổi tình yêu mến sâu sắc và niềm gắn bó tự nhiên với mảnh đất quê mình. Chính điều này đã tạo nên một thế giới nghệ thuật vừa mang đậm hơi thở đồng nội, vừa thấm đượm những bài học nhân sinh nhẹ nhàng dành riêng cho lứa tuổi măng non.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Tâm hồn trẻ thơ trước không gian làng quê và khát vọng khám phá tự nhiên

Trong thế giới truyện kể của Nguyễn Kiên, thiên nhiên không hiện hữu như một khách thể xa lạ mà được sáng tạo như một cái nôi ấm áp vỗ về tâm hồn, từ đó thấp lên trong các em khát khao được khám phá thế giới để từng bước lớn khôn. Điều này được thể hiện trước hết qua hình tượng Chú Đất Nung, khi sức hút từ đất trời rộng lớn đã khơi dậy trong chú bé Đất niềm mong mỏi được bứt phá khỏi những giới hạn chật hẹp. Khước từ sự tù túng nơi xóm bột của căn buồng tối bên cạnh một nàng công chúa kiêu kỳ và chàng kị sĩ, chú bé Đất luôn khao khát hướng về mảnh đất mình sinh ra, nơi *“có trời xanh, mây trắng, có những dòng nước chảy dào dạt, có đàn trâu chăm chỉ và những chú sáo sậu vui tính”* (Nguyễn Kiên, 2023, tr. 7). Từ hành trình tự tìm đường ra cánh đồng cho đến sự chủ động trò chuyện với thím Nhái Bén hay các bác Kiến, tất cả đều là biểu hiện sinh động cho nhu cầu nhận thức thế giới và lòng yêu mến tạo vật của tuổi thơ.

Tình yêu quê hương xứ sở ấy tiếp tục được Nguyễn Kiên mở rộng qua những bước đi chập chững đầu đời của nhân vật cu Ron trong truyện *Cái chấm xanh*. Nếu chú Đất Nung khao khát vượt thoát khỏi căn buồng chật hẹp để hướng ra cánh đồng rộng lớn thì cu Ron lại bắt đầu những bước lẫm chẫm đầu tiên ngay giữa khoảng sân nhà thênh thang. Dưới ngòi bút của Nguyễn Kiên, khoảng sân nhỏ ấy chính là một thế giới tự nhiên thu nhỏ gần gũi, nơi mỗi ngọn cỏ, nhánh cây hay sinh vật bé nhỏ đều như có linh hồn và cùng tham gia vào đời sống của con người. Bản tính ngây thơ của trẻ nhỏ được nhà văn bắt trọn qua chi tiết cu Ron nghe tiếng ruồi bay vo ve nhưng lại nhầm tưởng sinh vật ấy đang chế nhạo mình. Sự ấm ức trẻ con khiến cậu bé *“vừa đau vừa tức”*, làm cho *“miệng nó méo xệch, nước mắt nước mũi trào ra”* (Nguyễn Kiên, 2023, tr. 183). Chính ngay khoảnh khắc ấy, sự gắn kết tự nhiên giữa đứa trẻ và thế giới muôn loài đã trở thành điểm tựa vỗ về tâm hồn con trẻ. Đó là một chú dế mèn ở kẻ sân nhô đầu ra khẽ rung râu, đập càng gáy *“Cờ - rích! Cờ - rích!”* kèm theo lời động viên trìu mến *“Đừng khóc! Đừng khóc!”*, giúp cu Ron quên đi trận ngã để mãi miết tập đi. Càng bước sâu vào thiên nhiên, thế giới tinh thần của đứa trẻ càng được làm giàu bởi những sắc màu, thanh âm tươi đẹp của xóm làng. Nguyễn Kiên đã khéo léo biến không gian tự nhiên thành một trường học trực quan đầy cuốn hút. Đứng ở mép vườn, cu Ron say mê ngẩng nhìn cây khế lẫm lẫm tẩm hoa màu tím nhạt và dõi theo một đàn chim non đang riu rít tập bay chuyển. Sự tương đồng giữa hình ảnh đứa trẻ đang tập đi và đàn chim non vỗ đôi cánh nhỏ màu xanh, chuyển từ cảnh nọ sang cảnh kia cùng tiếng hót *“Chiu chít! Chiu chít! Vui thích! Vui vui thích!”* đã tạo nên một sợi dây đồng điệu sâu sắc. Tạo vật không còn là một cảnh nền tĩnh lặng mà trở thành nguồn năng lượng, khơi dậy ý chí và khát vọng khám phá, để từ buổi ấy hẳn cu Ron sẽ nghe tiếng chim là cu Ron lại náo nức bước sâu mãi vào trong vườn. Câu chuyện khép lại bằng một hình ảnh giàu ý nghĩa biểu tượng về sự trưởng thành song hành của cả con người và vạn vật dưới mái nhà làng quê.

Nhờ có sự đồng hành vẫy gọi của khu vườn, cu Ron đã băng qua vườn để ra tới được đầu ngõ xóm. Cùng với những bước chân vững chãi của đứa trẻ, đàn chim non ngày nào giờ cũng đã trở thành những chú chim xanh trưởng thành. Khoảnh khắc cu Ron nhìn theo *“một cái chấm xanh bay vút lên bầu trời xanh. Rồi tiếng hót lạnh lút tít trên trời xanh vọng xuống Chiu chít! Chiu chiu chít! Cao vút! Lên cao vút!”* (Nguyễn Kiên, 2023, tr. 184) chính là biểu trưng cho sự cất cánh của tâm hồn trẻ thơ. Qua những trang văn ấm áp này, Nguyễn Kiên đã khẳng định không gian làng quê luôn là môi trường gần gũi, nâng đỡ và chứng kiến từng bước chân trưởng thành của mỗi đứa trẻ.

Nếu ở *Chú Đất Nung* và *Cái chấm xanh*, nhà văn ngợi ca khát vọng chủ động hướng ra thế giới bên ngoài thì sự hòa mình, gắn kết tự nhiên giữa trẻ thơ và thiên nhiên lại được ông khai thác ở một chiều sâu lắng đọng hơn qua tác phẩm *Có một chú chim sâu*. Bức tranh không gian ấy được tái hiện sinh động bằng những chi tiết giàu sức gợi về *“Chú chim sâu nhỏ xíu ra đời giữa mùa nắng ấm, lớn lên giữa khu vườn rộng lớn với những cây bưởi, cây chanh, cây nhãn và đủ thứ cây khác đua nhau đâm chồi, nảy lộc”* (Nguyễn Kiên, 2023, tr. 37). Đi sâu vào thế giới này, người đọc dễ dàng nhận ra một đặc trưng mà sau này nhà nghiên cứu Lê Nhật Ký đã khái quát rất rõ: *“Cái nhìn đồng thoại không những giúp người viết khám phá được vẻ đẹp bí ẩn của thế giới tự nhiên mà còn tạo ra sự dịch chuyển lí thú, đưa đối tượng miêu tả từ trường tự nhiên sang trường xã hội khiến cho tác phẩm từ chỗ kể chuyện vật bồng hóa ra lại nói chuyện con người, nhất là chuyện của trẻ em”* (Lê Nhật Ký, 2016). Sự gặp gỡ giữa lý luận và thực tiễn sáng tạo ấy hiện lên thật đẹp, khi giữa thế giới xanh mướt đầy tiếng chim, Nguyễn Kiên đã xây dựng hình tượng chim sâu vừa là một cư dân của khu vườn, vừa là hiện thân cho những đứa trẻ quê vô tư, hồn nhiên. Mỗi liên kết bền chặt ấy càng trở nên sâu sắc và lay động hơn khi thời gian chuyển mùa. Giữa không gian mùa đông giá rét, sự xuất hiện của *“Một cành hoa mận trắng, biết nở cuối đông để báo trước mùa xuân tới”* (Nguyễn Kiên, 2023, tr. 37) như một đốm lửa ấm áp sưởi ấm tâm hồn chú chim nhỏ. Đó không đơn thuần là sự chuyển giao thời tiết mà là sự đồng điệu giữa hai tâm hồn biết nâng niu nhau trong những ngày giá lạnh. Tình cảm gắn bó với cành hoa thân thương ấy của Chim Sâu vẫn vẹn nguyên ngay cả khi thời tiết chuyển sang xuân với bầu trời ngày thêm xanh và nắng vàng ngày càng rực rỡ. Chính từ sự gắn bó tự nhiên ấy, những bài học đầu đời về sự sẻ chia, trân trọng cái đẹp cứ thấm sâu, nuôi dưỡng tình cảm trong sáng của con trẻ.

Bên cạnh sự hoài niệm và lòng biết ơn, sự gắn bó giữa tuổi thơ với không gian làng quê trong tác phẩm của Nguyễn Kiên còn được nâng lên thành niềm tự hào cùng ý thức tự lập qua truyện *Khúc hát của Sơn Ca*. Nếu nhân vật chú Chim Sâu đại diện cho một tâm hồn ngây thơ cần được chở che, bao bọc, thì hành trình của Sơn Ca nhỏ lại là biểu tượng cho sự trưởng thành của một đứa trẻ gắn liền với tình yêu tha thiết dành cho đất trời xứ sở. Sự gắn kết ấy được định hình ngay từ giây phút *“Sơn Ca được sinh ra trong cái tổ cạnh những khóm sim trên đỉnh đồi”* (Nguyễn Kiên, 2023, tr. 21), giữa một thế giới đầy ắp sức sống khi mặt trời chiếu những tia nắng ấm áp chan hòa trên mặt đất, lá xanh lay động lấp lánh. Mỗi liên hệ lúc này không còn là sự tiếp xúc vật chất thông thường mà đã chuyển hóa thành sự hòa nhập từ trong tâm thức, ngay khi chú chim non không nằm kêu ríu rít chờ mẹ mớm mồi mà bắt đầu nhảy nhót, nghiêng đầu nghe ngóng. Cái nhìn tinh tế của nhà văn bộc lộ rõ nét khi ông khắc họa khoảnh khắc nhân vật tự mình cảm nhận mạch sống của đất đai. Cảm giác về dòng nhựa cây chảy dào dạt từ các rễ cây ăn sâu dưới lớp đất màu đã khơi dậy sự rạo rực, thúc giục chú cất tiếng hót. Tiếng hót đầu đời của Sơn Ca giống như tiếng lòng trong trẻo của một đứa trẻ trước thiên nhiên, đánh dấu bước ngoặt trưởng thành khi chú chim nhỏ không chỉ nhận sự nuôi dưỡng thụ động mà bắt đầu khát khao tự mình tìm tòi, mở rộng tầm mắt. Nguyễn Kiên đã tái hiện một chuyển biến tâm lý quan trọng của tuổi thơ thông qua hành trình của loài vật: sự mở rộng không gian sống. Khi đã đủ lông đủ cánh, Sơn Ca nhận ra mình cần phải làm một chuyến đi xa để thăm tất cả mảnh đất quê hương. Tầm nhìn của chú chim non ấy không còn đóng khung nơi đỉnh đồi hay khóm sim chật hẹp mà mở ra một biên độ choáng ngợp, khiến chú phải *“Kinh ngạc vì quê hương của chú ngoài những dãy đồi màu xanh và ánh nắng còn có cả những thửa ruộng trù phú và bao la”* (Nguyễn Kiên, 2023, tr. 21). Thán từ *“ôi”* được lặp lại đầy xúc động trong câu văn: *“Ôi, những thửa ruộng và những cánh đồng! Ôi những lũy tre đậm ấm, ngọn rủ xuống cong cong như để sẵn sóc những người qua đường”* (Nguyễn Kiên, 2023, tr. 23) đã diễn tả trọn vẹn sự vỡ

òà của một tâm hồn trẻ thơ lần đầu nhận biết vẻ đẹp trù phú nơi mình sinh ra. Lúc này, tiếng hót của Sơn Ca vượt lên trên một phản xạ tự nhiên thông thường để trở thành một “khúc hát” - một thông điệp nghệ thuật cao đẹp khẳng định mối giao hòa giữa tiếng lòng chú chim và cảnh vật quê hương: “Sơn Ca hát, ca ngợi những con người không bao giờ chết... Tất cả quê hương, cả đến mặt trời cũng đều nghe tiếng và lòng mọi người đều thấy rung vang lên!” (Nguyễn Kiên, 2023, tr. 26). Thiên nhiên không còn là cái nền tĩnh tại, mờ nhạt mà đã trở thành một người bạn biết lắng nghe, đồng cảm và cùng rung động với những nhịp đập trong sáng nhất của tuổi thơ.

2.2. Nhận thức về cội nguồn lịch sử và tình yêu đất nước của trẻ thơ qua không gian thiên nhiên làng quê

Không chỉ là chiếc nôi nâng đỡ bước chân lớn khôn, không gian làng quê trong trang văn Nguyễn Kiên còn hiện hữu như một chứng nhân trầm lặng, mở ra chiều sâu nhận thức mới cho nhân vật trẻ em về cội nguồn lịch sử và tình yêu đất nước. Trong thế giới nghệ thuật của ông, những nếp nhà cổ, bến nước hay bờ bãi ven sông không đơn thuần là cảnh vật địa lý mà là nơi lưu giữ những câu chuyện từ ngày xưa. Lắng nghe hơi thở của đất đai, xóm làng cũng chính là lúc trẻ thơ tự nhiên đón nhận những bài học sâu sắc về cội nguồn dân tộc.

Đến với truyện ngắn *Ông tướng canh đèn*, không gian làng quê cổ kính bên bến sông với ngôi đền cổ đầu làng chính là chiếc nôi bao bọc lấy “Ông tướng đất”. Qua hình tượng nghệ thuật độc đáo này, nhà văn đã phản chiếu một cách sâu sắc tâm hồn trong sáng cùng lòng trắc ẩn rất đỗi hồn nhiên của trẻ em đối với thế giới xung quanh. Ngôi đền làng và không gian yên bình nơi đây trở thành môi trường giáo dục sống động, dạy cho con trẻ bài học thực tế về sự sẻ chia và tình yêu thương thông qua những câu chuyện nhỏ. Vào một đêm giáp Tết, khi chúng kiến tên trộm lẻn vào đền bị dân làng rượt đuổi, phản ứng đầu tiên của Ông tướng là sự nghiêm nghị trước điều bất bình qua hành động “giậm chân”. Thế nhưng, khi đối diện với tiếng “van lạy” sợ hãi của kẻ lầm đường, ông đã “đứng im, chỉ cặp lông mày thỉnh thoảng hơi nhú nhú”. Cái nhú mày ấy là minh chứng cho nếp sống bao dung của xóm làng đã thấm đẫm vào nhận thức, dạy cho trẻ thơ biết lắng lại để thấu hiểu và mở lòng tha thứ cho người khác. Không gian làng quê trong truyện còn góp phần nuôi dưỡng ở con trẻ sự gắn bó chan hòa với cả thế giới loài vật xung quanh. Một đêm nghe sột soạt vợ chồng cáo đến ăn xương gà, bản năng bảo vệ ngôi đền khiến “Ông tướng lại giậm chân” nhưng trước lời khẩn cầu tha thiết của vợ chồng cáo, lòng trắc ẩn lại trỗi dậy qua một cử chỉ vô cùng tinh tế: “Ông tướng đã co chân lên nhưng rồi ông nhẹ nhàng đặt chân xuống, mắt thôi trợn trừng, miệng dần ra, về thân nhiên” (Nguyễn Kiên, 2023, tr. 124). Hành động “co chân lên” định răn đe rồi lại “nhẹ nhàng đặt xuống” là biểu hiện sinh động của một tâm hồn biết tự chế ngự sự giận dữ, biết nhường nhịn và sẻ chia không gian sống với những tạo vật bé nhỏ của đồng quê. Sự thấu hiểu, vị tha ấy chính là nếp nghĩ được nuôi dưỡng trực tiếp từ mạch đất quê hương. Cho đến một ngày khi nước lên, ngôi đền bị sụp đổ xuống lòng sông. Ngôi đền có thể đổ, thân xác bằng đất của Ông tướng có thể tan ra hòa vào lòng đất mẹ sau thăng trầm của thời gian nhưng những giá trị tinh thần ấy vẫn luôn trường tồn. Nguyễn Kiên đã khẳng định sức sống lâu bền của những điều tốt đẹp bằng một kết thúc đầy xúc động: “Đến bây giờ không ai còn rành rọt nữa nhưng người làng vẫn nhớ và thấp hương thờ, tưởng tượng thấy ông” (Nguyễn Kiên, 2023, tr. 124). Sự tưởng tượng thấy Ông tướng cùng hành động thấp hương thờ cúng của người làng mà trong đó có cả những thế hệ trẻ thơ tiếp nối chính là sợi dây liên kết thiêng liêng, giữ cho linh hồn đất đai và tình yêu quê hương luôn vẹn nguyên trong tâm khảm con người.

Sự gắn bó giữa tuổi thơ và thiên nhiên làng quê tiếp tục được nâng lên thành sự kết nối với ký ức lịch sử của quê hương qua truyện ngắn *Chiếc chìa khóa*. Không gian làng quê quen thuộc hiện lên vào một trưa hè, khi bé ngồi câu bên bờ sông và cái ngủ đè nặng lên người bé. Trong trạng thái mơ màng ấy, đứa trẻ đã xóa nhòa ranh giới với cảnh vật xung quanh để “mơ hồ nói chuyện cùng đám lau sậy”. Khi đám lau sậy tự ti hỏi đứa trẻ có phiền lòng khi trò chuyện với loài lau sậy tầm thường không, bạn nhỏ đã quả quyết: “Không - Bé lắc đầu, giọng quả quyết - Tôi thích chơi với lau sậy” (Nguyễn Kiên, 2023, tr. 151). Chi tiết này chứng minh tạo vật trong tâm thức trẻ thơ có một đời sống gắn liền với dòng chảy thời gian của gia đình, làng quê. Đứa trẻ gắn bó với lau sậy vì loài cây hoang dại ấy đã cắm rễ sâu vào lòng đất quê hương,

chúng kiến bao thăng trầm của xóm làng qua nhiều thế hệ. Đáp lại tình cảm trong sáng ấy, loài cây cỏ ven sông đã mở ra kỷ ức về thời kỳ “Vùng này bị giặc chiếm đóng, cả một vùng mênh mông không một bóng người, đêm đêm thay vì tiếng chó sủa là tiếng đạn pháo từ các đồn giặc bắn ra bốn phía” (Nguyễn Kiên, 2023, tr. 152). Trong không gian khắc nghiệt đó, bờ bãi quê hương đã chở che cho những bước chân anh dũng của các chiến sĩ cách mạng. Lau sậy kể cho bé nghe về một đêm có anh bộ đội muốn qua sông nhưng vì đang cơn sốt rét nên kiệt sức gần ngã quy xuống thì mò được chiếc chìa khóa. Chiếc chìa khóa tìm thấy dưới đáy sông là minh chứng của sự sống, mở đường cho cuộc gặp gỡ với một người mẹ chèo đò - người luôn mong chờ có nhiều anh bộ đội về đây để mẹ đưa qua sông. Ký ức của thiên nhiên tiếp tục tái hiện cho bé thấy sự tiếp nối kiên cường của các thế hệ khi một đêm khác mẹ lại gặp và đưa một anh bộ đội tiếp theo sang sông để gây dựng cơ sở cách mạng. Câu chuyện khép lại với hình ảnh xúc động và giàu sức gợi về mặt sông mênh mông thăm thẳm giữa đêm sẫm, không thấy bà cụ cũng không thấy con đò. Sự hy sinh thầm lặng của người mẹ chèo đò và các chiến sĩ đã hòa vào dòng sông quê hương, biến nơi đây thành một không gian lưu giữ lịch sử. Nhờ lời kể của vạn vật, những trang sử của làng không còn xa lạ mà trở thành câu chuyện gần gũi, có hình khối và tiếng nói riêng. Qua cuộc trò chuyện giữa bạn nhỏ và đám lau sậy, Nguyễn Kiên khẳng định sự gắn bó giữa trẻ em và thiên nhiên làng quê đã trở thành nhận thức về cội nguồn lịch sử. Khi lắng nghe tiếng lòng của loài cây cỏ ven sông, đứa trẻ được tiếp cận câu chuyện về lòng yêu nước và truyền thống đấu tranh của quê hương một cách tự nhiên. Thiên nhiên hiện lên như một chứng nhân trung thành, dùng sự gần gũi của mình để bao bọc những ký ức hào hùng, qua đó khơi dậy niềm tự hào và góp phần hình thành nhân cách cho thế hệ tương lai ngay từ thuở ấu thơ.

3. Kết luận

Mỗi trang viết dành cho thiếu nhi của Nguyễn Kiên luôn gửi gắm một thông điệp giản dị mà sâu sắc: thiên nhiên làng quê chính là mảnh đất lành nâng đỡ hành trình khôn lớn của trẻ thơ. Bằng việc thổi hồn vào những tạo vật bình dị, nhà văn đã chứng minh cảnh vật quê hương không tồn tại tách rời thế giới tuổi thơ mà luôn chở che, đồng hành và đánh thức những gì trong trẻo nhất trong tâm hồn các em. Mỗi giao cảm giữa đứa trẻ và tự nhiên dưới ngòi bút của nhà văn không dừng lại ở những trò chơi thú vị mà là sự gắn bó tự nhiên, giúp các em học cách yêu thương thế giới xung quanh mình. Từ khát vọng tìm hiểu thế giới, lòng thắc mắc trước cuộc đời cho đến nhận thức về nguồn cội, tất cả đều được khơi nguồn và nuôi dưỡng từ chính đất đai xứ sở. Hệ thống nhân vật thiếu nhi của Nguyễn Kiên, thông qua sự gắn kết với tự nhiên đã có một không gian tự rèn luyện để hoàn thiện bản thân. Sợi dây gắn kết vô hình nhưng bền chặt ấy không chỉ giúp con trẻ thêm yêu quê hương mà còn trở thành điểm tựa tinh thần vững chãi dọc theo chặng đường trưởng thành. Khi đối diện với những thử thách đầu đời, chính ký ức về dòng sông, ngọn cỏ, về tình bạn với thế giới loài vật sẽ nhắc nhở các em luôn giữ được tấm lòng nhân hậu, trong sáng. Nhìn từ tiến trình vận động của văn học nước nhà, mảng sáng tác cho thiếu nhi của Nguyễn Kiên, đặc biệt là tập *Những truyện hay viết cho thiếu nhi* đã đóng góp một tiếng nói độc đáo cho thể loại truyện đồng thoại và văn xuôi viết về nông thôn. Bản sắc ấy hiển hiện ở chất liệu làng quê quen thuộc và tư duy nghệ thuật gần gũi, khơi gợi tình cảm nhân văn. Nhà văn đã khẳng định vai trò của việc nuôi dưỡng tâm hồn trẻ thơ bằng những giá trị cội nguồn, giúp các em gắn kết với những điều bình dị trước nhịp sống hiện đại. Những trang văn viết cho thiếu nhi của Nguyễn Kiên, vì thế luôn đồng hành và giữ trọn giá trị đẹp đẽ cùng bài học giáo dục sâu sắc đối với các thế hệ độc giả. Những tác phẩm mà ông để lại vẫn tiếp tục gợi mở những hướng tiếp cận mới cho giới nghiên cứu phê bình, đồng thời khẳng định vị thế của một cây bút trọn đời bền bỉ vì tương lai của thế giới tuổi thơ.

Tài liệu tham khảo

- Lê Bá Hán, Trần Đình Sử, Nguyễn Khắc Phi (đồng chủ biên, 1998). *Từ điển thuật ngữ văn học*. NXB Giáo dục, tr. 162-163.
- Lê Nhật Kỳ (2016). *Truyện đồng thoại trong văn học Việt Nam hiện đại*. NXB Giáo dục, tr. 45.
- Nguyễn Kiên (2023). *Những truyện hay viết cho thiếu nhi*. NXB Kim Đồng.
- Nguyễn Đăng Mạnh (2002). *Con đường đi vào thế giới nghệ thuật của nhà văn*. NXB Giáo dục, tr. 25.
- Trần Đình Sử (2004). *Dẫn luận thi pháp học*. NXB Giáo dục, tr. 34.